

Kassarimaa

EMA

VirveOsila

EMA – tähe kustumatu valgus
sinilillesina metsateel,
uue elu imeline algus,
leivalõhn ja sütesoojus leel.

EMA -toomingate õieehmed
puude kohin koduakna all,
käed ühteaegu karedad ja pehmed,
unetutel öödel kootud sall.

EMA – hällilaulu vaikne kaja,
linnupesa vanas vahtrapuus,
paakil uks ja ootust tulvil maja,
eluhaldja puhas armastus.

EMA – kaevutee ja ojavulin,
kestev, lõppematu hingehea,
pimedate ööde hele tuli -
lapse süda seda meeles peab.

EMA – täna sinu juurde tulin
pihus esimene meelespea.

Mälestusi kodusaarelt

V osa, Algu 2012 aasta mai „Kassarimaas“

August Kubja

Esimene koolitalv.

Olin üheksa aastat vana, kui esimest talve kooli läksin. Vanem õde Elise käis kolmandat ja mina esimest talve. Leisu koolimajja oli kodust maanteed mööda umbes kolm ja pool versta, aga Kuusikust otse läbi Leisu küla versta poolteist ligemal. Seda lühemat teed kasutasime igal võimalusel, aga kevadisel suurvee ajal ja talvel sügava lumega olime sunnitud maanteed mööda Nurste küla kaudu ringi käima. Kuusiku külast käisid tol talvel koolis: Mihkli Roobert, Andrese Liide, Väherea Jürss, Antsu Anna, Rea Oskar ja Salme, Sülla Juku, Soopeetri Kusti, Sihi Liisa, Soodoma Liise ja August. Kooliõpetaja raamatud olid nendel küll teistsugused nimed, aga külatänaval need ametlikud nimed ei kehtinud.

Hommikune kogunemine oli harilikult tänavasuus maantee peal, Mihkli põllumulgu juures, kust siis hanereas mööda Mihkli põllukallast mindi läbi Raima heinamaa, Mäe niidu, lepakopli, üle välja ja Leisu tänava kaudu koolimaja juurde. Varustuseks oli raamatukast nahkrihmaga

seljas, milles asus peale raamatute tindipott, tahvel, krihvli küüp, milles omakorda asusid krihvlid, sullepea ja suled ning varustusele olid lisaks leivakott. Tüdrukutel oli see varustus erilistes riidest koolikottides kaasas.

Leisu koolimajas oli üks suur klassiruum, kus asus kolm rida koolipinke, üks rida iga talve jaoks. Kolm last istus igas pingis. Uksest sisse astudes, ukse ees vasakul pool olid kohe esimese talve pingid, keskel teise talve ja teisel pool ääres paremal kolmanda talve pingid. Poisid istusid eespool pinkides ja tüdrukud tagapool. Klassiruum asus lääne pool otsas, ida pool olid kooliõpetaja eluruumid. Sissekäik oli lõuna pool küljes. Klassi uksest paremal asus ahi. Ahju kõrval oli suur klassitahvel ja selle juures kooliõpetaja kateeder – kõnetool.

See oli nagu uus maailm, mis siis avanes. Kes sellest uksest esimest korda sisse astus, sai ühe sõimunime „soku“ ja kogu talv hüüti meid „sokupoisteks“. Keegi sokupoistest ei tohtinud ukse ees nurgast kaugemale minna. Poisid istusid eespool pinkides ja tüdrukud tagapool. Istusin kõige

tagumises poiste pingis ja käisin seinäärest vahekäiku mööda. Olime juba mitu nädalat koolis käinud, kui ühel hommikul tulid mõlemad õpetajad klassi nimekirjad käes ja panid lapsed nimekirjade järgi istuma. Mind kutsuti esimesse pinki istuma ja sain teise sõimunime – priimus. Kogu talve kandsin kaht nime – soku ja priimus.

Kateeder oli nagu templi pühadus, selle juurde ei tohtinud „sokupoiss“ jalaga astuda ega seda käega puutuda. Ükskord kui suured poisid kõik vahetunnis õues olid ja tüdrukud üksinda klassis, katsusin salaja hiilida sinna, aga keegi tüdruk märkas seda ning kohe hüüdis: „Vaata kus sokupoiss tuleb!“ Tee suleti, pidin tagasi pöörduma. Oli olemas mõtteline joon, millest kunagi ei tohtinud üle astuda. Võisid kuulda ja näha, mis selle joone taga sünnib, aga ise ei tohtinud seal olla – see oli kooli seadus ning väga hea distsipliiniharjutus.

Õpetajad.

Et oli palju lapsi, pidi ka nende jaoks olema kaks õpetajat, August Kõmmus ja abiõpetaja Joonas Moonson. Moonson oli endine

Mänspäe köster-kooliõpetaja ja oma hariduse saanud Saaremaal Kaarma seminaris. Seminaris õpetati ainult kaht keelt: eesti ja saksa keelt. Kui koolides hakati nõudma vene keelt, pidi ta ametist loobuma vene keele mitteoskamise pärast. Ta ostis endale Mänspäe-Emmaste maantee ääres asuva Sinimaa talu ja elas seal, Leisu koolist umbes kolm versta lõuna pool.

Abiõpetajana oli tal kõige rohkem tegemist esimese talve lastega. Joonas nõudis täpset ja ranget korda, kuigi armastas vahel rääkida naljajutte. Oma päritolust kõneles, et tema vanaisa oli tulnud Muhu saarelt Hiiumaale tol ajal, kui veel perekonnanimesid ei olnud. Kui Hiiumaal perekonnanimesid pandud, siis nende nimeks pandud saksakeelne nimi Moonson, mis on eesti keeles „Muhupoeg“. Kord piiblilootunnis jutustas, kuidas ta Kaarmal olles ühel talvel pärast jõuluvaheaga kooli tagasi oli läinud. Meri olnud kinni külmunud, ta sõitnud hobusega üle Soela väina ning läinud Soela kõrtsi puhkama. Ajanud hobuse kõrtsihoovi ja ise läinud kõrtsituppa, istunud ukse juures seina ääres asuvale pingile, võtnud oma leivakoti ning hakanud sööma. Kõrtsimees Kaarel tukkunud leti taga, kõrtsituba olnud poolhämär. Viimaks nagu

unest ärgates polnud Kaarel märganud, et keegi teda võiks kuulda ning hakanud iseendast poolvaljusti rääkima: „Jah, kõrtsimees peab olema nõnda kui vanakurat hinge järele. Kui sa nõnda ei ole, omaga sa välja ei tule“ Käskis meil meeles pidada seda tõde, mida Kaarel oli välja ütelnud, et kõrtsimees ja vanakuri on kõige suuremad inimhinge hakkajad.

Läbisaamine õpetajatega talve jooksul oli väga hea, aga kevadel see halvenes ühe erilise juhtumi tõttu. Mida familiaarsem üks ühiskond on, seda suuremat tasulilitamist see nõuab. Hiidlased on sajandite jooksul muutunud nagu üheks pereks ühiste mere- ja kalandusretkede kaudu ning see familiaarsus on otse sünnipäraseks muutunud. Kui ühel midagi on, siis peab see asi ka teisel olema. Ühel päeval ilmusid koolimajasse mõnede koolipoiste taskus „püssid“. Siis oli kõigi ainukeseks sooviks, kuidas endale püssi saaks, sest asjade omandamise juures oli sokupoistel teistega ühine õigus. See relvastumine ei läinud ühe ega kahe päevaga, aga kevadel pärast ülestõusmispühi oli igal poisil püss olemas. Need olid kõik kodune käsitöö. Peenike vasest või rauast torujupike, mille üks ots tinaga kinni valatud, selle kinnise otsa juures oli põigiti üle raua

viilitud väike soon ja keset soont, kust raud kõige õhukesem, oli väike auk. See raud oli kinnitatud peenikese traadiga puust käepideme külge, moodustades püssi lae. Lahtisest toruotsast valati püssirohtu torusse niipalju, et rohi ulatus väikese augu kohale. Siis suruti paberist tropid puupulgaga püssirohu vastu, selle järel tulid haavlid ja uued paberist tropid – siis oli püss laetud. Laskmiseks pandi tuletiku väävli selle soone sisse augu peale, siis hoiti põidlagas terve tuletikk augu kohal ja tõmmati tikutoosiga üle väävli. Tikk süttis põlema, süütas väävli augu peal, tuli läks august läbi püssirohu sisse, tekkis plahvatus ja käis pauk. Minu püss oli tehtud vene vintpüssi padrunikestast. Peenike ots, mis kuuli hoidis, oli ära viilitud, et toru oleks ühejämeline. Kahe peenikese traadiga oli kinnitatud puust käepideme külge. Ei saanud küll teiste püssidega võrrelda, aga peaasi – paugu see tegi.

Kui nüüd terve kool oli relvastatud, tuli ühel poisil idee, teha üks ühine märgilaskmine. Selle ettepanekuga olid kõik nõus ja päev määrati kindlaks. Kõik pidid juba püssid laadima ja kellel laskemoona rohkem, ka selle kaasa tooma. See oli päev, mil tundsin end teistega üheväärilisena, kuna võisin teiste poiste kõrval

oma püssi lasta. Ühel vahetunnil jõudis see silmapilk kätte. Klassis tehti veel viimaseid ettevalmistusi.

Koolimaja välissooneteks olid klassi otsas, põhjapoolse nurga kohal kooli puukuur ja õpetaja lehmalaut, selle ees õpetajate peldik. Märgilaskmine pidi toimuma õpetajate peldiku ukse pihta. Kui ettevalmistused lõppesid, jooksi kõik korraga õue, lauda juurde ja ukse pihta märki laskma. Kes paugu oli välja lasknud, see laadis hoolega uue paugu jaoks, laskmine kestis ühtsoodu – kes laadis ja kes laskis. Kella helisemine lõpetas selle ja jooksi kõik klassi tagasi

Oli tulemas Joonase tund. Vaatasime ukse poole, millal ta ilmub, siis keegi vaatas otsaaknast õue ja nägi, kui Joonas tuli peldikust välja. Ta oli kogu laskmise aja istunud seal. Klassis ettevalmistusi tehes polnud keegi märganud, et ta sinna läks ja laskmise ajal ei julgenud ta välja tulla. Igaühe süda aimas, et midagi head ei tule. Kui kord uks avati, ilmus õpetaja asemel kaks, ees August Kõmmus ja tema järel Joonas Moonson. Joonas oli näost punane ja kohe noomima: “Kuulge poisid, te masuurikavägi, mis teist viimaks kasvab, tapjad ja mõrtsukad!”

Kui Joonas oli ennast tühjaks rääkinud, tegi Kõmmus korralduse kõik püssid ja

laskemoon ära anda. Ei aidanud midagi, tuli kapituleeruda. Püssidega ühes läks ka Jürsi tubakakott. Jürsile juhtus tol kevadel veel suurem õnnetus kui püssi ja tubakakoti kaotus. Enne kui seda lugu meenutame, vaatame, kes Jürss ise õieti oli. Ta õige nimi koolikirjades oli Georg Liiv. Tal ei olnud isa. Ta ema juures oli maganud poisid. Kõige viimane poiss, kes enne Jürsi sündimist ta ema Mare juures oli maganud, olnud Georgi nimeline Vene piirivalve soldat. Kui poiss oma emast rääkis, siis ütles ta alati: “Mei Mare”. Meie külas hüüdsime teda kohanime järgi Väherea Jürss.

Jalgteel Kuusiku ja Leisu küla vahel pidime ületama ühe loodusliku oja, mida nimetati Raimajõeks. Kevadine suurvesi oli söönud sügavaid auke pehmesse liivasse. Ühel õhtul koolist koju tulles hakkasid poisid üle Raimajõe hüppama. Jürss tahtis teistest julgem olla ja nii laias kohast üle hüpata, kust teised ei julgenud. Ta hüppas, kuid teisel kaldal libises jalg ning vajus tagasi vee alla sügavasse auku. Teised poisid võtsid kohe aia seest hirre ja kui Jürss vee peale kerkis ulatasid selle talle ja tõmbasid ta kaldale. Jürsi riided nõrisesid veest, ta oli alguses tõsine, ta mõte töötas kiiresti, mõistis millises hädaohus ta uppumise korral oleks olnud.

Teised poisid oleksid kandnud ta koju Mare kätte, ta ei oleks saanud enam eest ära joosta, ei oleks saanud isegi kätt välja sirutada enese kaitseks, oleks abitult olnud Mare meelevald all. Aga nüüd oli kõik möödas, ta muutus rõõmsaks, õnnelikuks. Ta süda oli tänulik ja ta ütles: “Poisid! See oli hea, et mind ära päästsite. Kui ma nüüd oleks uppunud, küll ma siis kodus mei Mare käest ühe hea keretäie peksa oleks saanud.” Ta keretäis jäi saamata ja ta elas päästmisrõõmu üle.

Nii olid igal kooliteel ümber koolimaja omad äpardused, mured ja rõõmud! Lassi-Kurisoo, Selja-Vanamõisa, Ole-Prähnu, Küla-Kitsa ja Nurste teel.

Ühes viimases piiblitunnis, kus Joonas meenutas varakevadist püssilaskmist, avaldas ta muret noorsoo arenemise üle: “Mis küll maailmast saab, kui see arenemine niiviisi edasi kestab. Ega see viimnepäev enam kaugel olegi.” Ta mure ei olnud ilmaasjata, sest inimkonna ajaloos ei ole ühtki ajajärku, kus nii palju oleks lõhutud, põletatud ning mõrvatud, vägistatud ja orjastatud rahvaid kui just meie päevil. See oli Joonas Moonsoni viimane õpetaja-aasta. August Kõmmus mobiliseeriti Vene sõjaväkke, lõpetas ohvitseridekooli ja sai

Esimese Maailmasõja ajal lahingus surma.

Kahe järgmise aasta jooksul astusid esimest korda selle kooli uksest sisse praegused magistrid, mag.theol.Osvald Tärk, praegune Tallinna Oleviste kiriku pastor, ja mag.phil.Mart Meiusi, kes töötab praegu Austraalias. Emmaste valla teistest koolidest pärinevad: Emmaste koolist mag.theol Evald Mänd, kirjanik Ain Kalmus ja mag. Jakob Koit, ajaloolane, Mänspäe koolist pärineb dr. Veski-Veston, kes asub Ameerikas. Siinjuures ei saa meenutamata jätta üht, kes küll ei ole sündinud ja üles kasvanud Hiiumaal, kuid oma esimesel saare külastamisel julges ennast tunnistada hiidlaseks, nimelt praost Richard Koolmeister, kes praegu asub Rootsis. Hiidlase huumorimeel on sünnipärane, see ei ole

õpitud. Minu isa jutustas, et nemad olnud praosti isa Peetriga ühevanused ja mänguseltsilised. Kord nad läinud maanteed mööda, vedades enda järel lapsevankrit, milles istunud Peetri noorem õde. Keegi naisterahvas tulnud neile vastu ja küsinud: "Kuhu need saksad sõidavad?" Peetril olnud kohe vastus valmis: "Saksamaale seasarvi tooma".

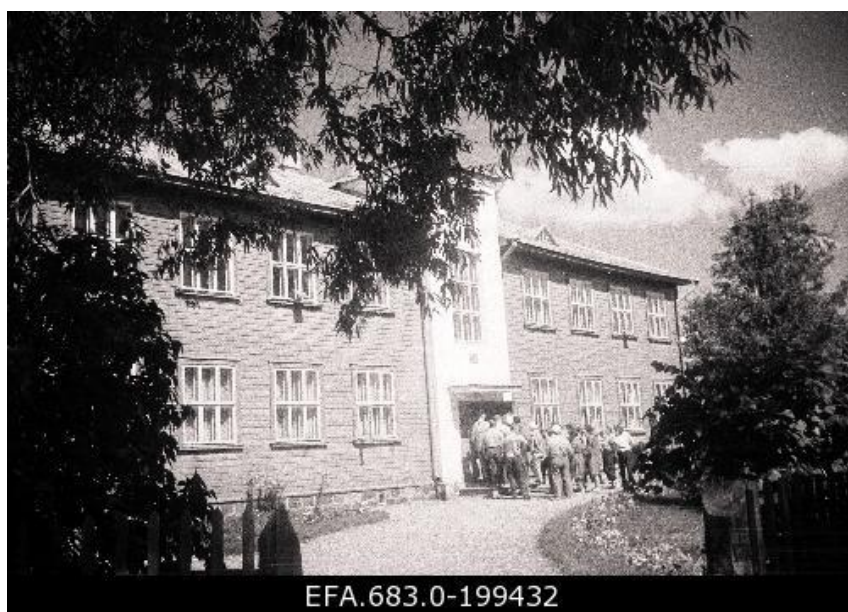
Olen peatunud peamiselt koduvalla juures, ei jõuaks siin kõiki nimetada, kes oma esimest kooliaastat alustasid nendes ning teistes koolides ja kellest said pärast laevakaptenid, tüürimehed, kooliõpetajad, kaupmehed või mõned teised ametnikud, või kes pühendus kodusaare põlluharimisele. Teistest koolidest võiks mainida: Kärkla keskkool, Palade kaheaastane tütarlaste

kodumajanduskool, Suuremõisa tööstuskool, Putkaste põllutöö kool ja Emmaste üheaastane tütarlaste täienduskool.

Esimese koolitalvega õppisin ma kõige rohkem, õppisin distsipliini ja kasutama lahutavat mõttelist joont. Pärastised koolid, Kuriste ja Kärkla, ei olnud nii meeldejäävad.

See lahutav mõtteline joon, mida õppisin kasutama, on mind lahutanud väga paljudest asjadest. Selle joone taha on jäänud suitsetamine, see joon lahutab mind viinapudelist, õlle- ja veiniklaasist, selle joone taha on jäänud kõik piibupopsud, viinanapsid ja naiseniksud. Minust sai karsklane

JÄRGNEB...

Leisu 7-kl Kool 02.07.1964

Foto Rahvusarhiivi
andmebaasist

Kassari mehed II maailmasõja keerises

Koostas **Elmar Hollmann**, *Waffen SS* veteran, Vabadusvõitlejate ja represseeritute Hiiumaa Ühingu liige

1.septembril 1939 aastal tungis hitlerlik Saksamaa Poolale kallale. Sama tegi NSVLiit 17.septembril. Lühikese ajaga oli Poola Vabariik kahe agressori vahel jaotatud. Sellest sai alguse II Maailmasõda, milles kaotas oma iseseisvuse Eesti Vabariik.

Venelaste nõudele avada Eesti territooriumil sõjaväebaasid, tulnuks keelduda ja osutada relvastatud vastupanu. Vastuseis oleks nägunii lõppenud kaotusega, kuid Eesti Vabariik oluks sel juhul Venemaa poolt okupeeritud territoorium ega oleks saanud enam lavastada Eesti vabatahtlikku astumist NSV Liidu koosseisu, kus tuli viibida ENSV nimetuse all ca 50 aastat.

Venelase Suur Isamaasõda algas 22.juunil 1941 aastal. Varastel hommikutundidel, mil Saksamaa ületas NSVLiidu riigipiiri. Sõda sai saatuslikuks paljudele Kassari meestele. NSVLiidu mobilisatsiooniga viidi Venemaale 57 meest, neist 26 kaotas elu. Saksa ja Soome sõjaväe koosseisus osales sõjas venelaste vastu 23 meest, elu kaotas 6 meest. Seega viibis võõrvägedes 80 meest, kelledest elu kaotas 32 meest. Peale selle mõrvati okupatsioonirežiimi poolt 16 Kassari meest: Eduard Antsvelt, Heino Eeljõe, Priidu Hollmann, August Kask, August Kersen, Verner Kuru, Villem Kuuse, Edgar Kärner, Johannes Kärner, Jaan Kärner, Jüri Nittim, Leopold Pihlamägi, Jaan Steinberg,

Johannes Steinberg, Peeter Steinberg, August Teesalu.

Ideest püstitada Kärkla kiriku juurde mälestusmärk kõigi hiidlaste nimedega, kes hukkusid II Maailmasõja tandril, tuldi liiga hilja, mille tõttu Otto Mägi poolt ettevõetu oli mahukas, raskendatud ja jäi isikuandmete osas kohati puudulikuks. Eriline tähelepanu tuli pühendada hukkunute kohta käivate andmete väljaselgitamisele, et kõik oleks korrektne ja võimalikult täpne. Mälestusmärk sai teoks ja sinna on jäädvustatud üle 700 hiidlase nime. Mälestusmärk avati 25.mail 2012 aastal.

Nimi		Sünniaeg	Koht	Väeosa	Surmakoht
August Bollmann		4.11.1907	Kassari	Vene tööpataljon	samas
Uno Bollmann		21.10.1922	Kassari	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	Sõrve lahingus
Arnold Elmi		26.11.1921	Kiisiküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	Emajõel 1944
Artur Elmi		13.01.1925	Kiisiküla	Soome armee 7/JR200	
Evald Elmi		30.11.1922	Esiküla	Vene tööpataljon	samas
Herbert Elmi		8.09.1908	Kassari	Vene tööpataljon	samas
Johannes Elmi		12.03.1913	Mäealuse	Vene väeosa/ 921 Laskurpolk	
Lembit Elmi			Esiküla	Saksa Wehrmacht	
Richard Elmi		16.07.1912	Taguküla	Vene väeosa/ 925 Laskurpolk	
Edgar Harjak		23.09.1911	Orjaku	Vene väeosa/ 925 Laskurpolk	19.10.1944 Saaremaal
Elmar Hollmann		30.05.1923	Uusküla	Waffen SS/ 20 Eesti diviis 45.rügement	
Kustav Jõpiselg			Esiküla	Vene?	teadmata
Hermann Kalju		7.04.1914	Orjaku	Vene tööpataljon	samas
Johannes Kalju		22.02.1917	Orjaku	Vene tööpataljon	samas 29.04.1942
Eduard Kask			Taguküla	Saksa?	
Otto Kask		31.08.1921	Taguküla	Vene väeosa/ 373 Laskurpolk	
Verner Kask			Esiküla	Vene tööpataljon	samas
Endel Kärner			Kiisiküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Erich Kärner		1.08.1916	Uusküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	rindel 1942
Harry Kärner			Uusküla	20 Eesti diviis	põgenes Soome, sealt Kanadasse
Richard Kärner		1921	Uiduküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	Velikie Luki all tuli üle Saksa poolele
Evald Kersen		12.07.1919	Kassari	Vene väeosa/ Läänemaa hävituspataljon	
Ludvig Kersen			Esiküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Leo Kersen	kokk	30.11.1910	Esiküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
August Kibus		17.06.1902	Esiküla	Vene?	
Bernhard Kibus		1908		Vene väeosa/ 925 Laskurpolk	Velikie Luki all tuli üle Saksa poolele
Erich Kibus			Esiküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	rindel 1942
Karl Kibus 31.01.1916		31.01.1916	Esiküla	Arreteeriti 6.09.1941	lasti maha 22.10.1941
Raul Kibus		1927	Esiküla	Saksa lennuväe abiteenistus	abiellus sakslannaga, elab Inglismaal
Robert Kibus			Uiduküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	Kamõslov
Erik Koor		28.02.1922	Orjaku	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Aadi Krumholz			Esiküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	rindel 1942
Hermann Kruusmets		1918	Esiküla	Vene väeosa/ 63.Tagavara laskurpolk	
Otto Kruusmets			Esiküla	Saksa Wehrmacht	
Manivald Kuik			Orjaku		
Einar Kuru			Taguküla	Saksa?	
Hannes Kuru			Taguküla	Vene sõjaväkke minnes uppus Neeva jõkke	
Arvid Kääramees		26.10.1914	Mere	Vene väeosa/ 354 Laskurpolk	
August Kääramees		28.12.1909	Orjaku	Vene tööpataljon	samas
Lembit Liig			Orjaku		
Hermann Kääramees		1.05.1908	Orjaku	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	

Arnold Liiv		1911	Orjaku	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	tuli Velikie Luki all üle
Heinrich Liiv			Orjaku	Waffen SS/20 Eesti diviis kahurvägi	vend Arnoldiga 1944 sügisel põgeneti läände
August Mölder		24.05.1913	Uiduküla	Vene väeosa/ 917 Laskurpolk	
Bernhard Mölder			Uusküla	Saksa?	
Johannes Mölder		4.05.1920	Uusküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	Kamõslov 10.08.1942
Joosep Mölder		31.12.1911	Uiduküla	Vene tööpataljon	samas
Jüri Mölder			Uiduküla	Waffen SS/20 Eesti diviis	
Karl Mölder		24.11.1921	Uusküla	Waffen SS/20 Eesti diviis	Narva rindel 29.02.1944
Ludvig Mölder		23.01.1910	Orjaku	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Raul Nittim		3.11.1921	Uusküla	Läänemaa hävituspataljon, 36.politseirindepataljon	
Elmar Nurst			Orjaku	Saksa?	
Harald Nurst			Orjaku	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Johannes Nurst			Orjaku	Saksa?	
Julius Nurst		18.12.1918	Orjaku	Vene väeosa/ 23.Suurtükipolk	
Voldemar Nurst		12.09.1910	Orjaku	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	maetud Kamõslovi
Valter Pao		1927	Esiküla	Saksa lennuväe abiteenistus	rindel
Albert Risti		7.02.1909	Esiküla	Vene tööpataljon	samas
Paul Sooba			Kassari	Vene väeosa/20. Eesti territoriaalkorpus	
Robert Suurvärav		9.09.1916	Taguküla	Vene väeosa/ 300. Laskurpolk	
Edgar Tamm		5.03.1923	Taguküla	Wehrmachti abiteenistus	deserteerus, 1944
Erich Tamm		11.05.1919	Taguküla	Vene väeosa/22.Eesti territoriaalkorpus	
Alfred Tuulik			Orjaku	Saksa?	rindel
Evald Tuulik		1923	Orjaku	Teenis purjelaeval.Oli Rootsis, kus interneeriti, anti venelastele üle. Saabus koju.	
Johannes Tänav			Kassari	Vene tööpataljon	samas
Adolf Türi		21.09.1914	Esiküla	Saksa 36.politseipataljon	Stalingradi rindel
Ilmar Vahe		15.09.1922	Kassari	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Erich Vahe		11.05.1918	Uiduküla	Vene?	Sverdlovsk
Leonhard Vahe		1924	Kassari	Saksa Narva pataljon	Narva rindel 03.1944
Peeter Vahe		8.04.1915	Kassari	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Endel Vetsi		7.04.1905	Uusküla	Saksa Eesti brigaad	rindel
Gustav Vetsi		19.12.1915	Uusküla	Vene väeosa/ 925 Laskurpolk	
Harald Välja		13.05.1918	Kassari	Vene väeosa/22.Eesti territoriaalkorpus	
Hugo Välja			Uiduküla	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Edgar Liig			Orjaku	Vene väeosa/22.Eesti territoriaalkorpus	rindel 1941
Väino Kaev		12.12.1922	Kassari	Saksa 36.politseipataljon	Stalingrad, 7.12.1944
Louis Kaev		12.12.1922	Kassari	Vene väeosa 354 polk/ 7 Eesti Laskurdiviis II pataljon	
Arend Tamm			Kassari	Vene väeosa/ Eesti Laskurkorpus	
Hermann Veel			Orjaku	Vene?	teadmata kadunud
Bernhard Pärnoja		1907	Käina	Vene väeosa/921 Laskurpolk	Velikie Luki all tuli üle. Elas Kassaris.

Kolhoosidest Kassaris

65.aastat kolhooside loomisest, 45.aastat kolhoosi teel, 20.aastat kolhoosi likvideerimisest - need olid versta-postid, mida 23.novembril 2013 aastal Kassari Puhkekeskuses „Sõpruse“ kolhoosi lõikuspeoga tähistati.

Tiiu Kopli

Kassari ja Orjaku mõisate asunikud olid juba eelmise Eesti Vabariigi alul kolhoosikorra ära proovinud, siis jagati maa asunikele. Hooneid ei olnud. Elati mõisa hoonetes ja maad hariti ühiselt. Peagi ilmnes, et mõnelgi „lohises mõisaköis“ edasi.

Taheti oma talu ja oma õue. Hakati kiiresti oma maale hooneid püstitama, alul saun, siis laut, elamu. Maa ost ja hoonete ehitus toimus laenuga. Tuli nõukogude võim, mis kustutas laenud ja andis talunikele maa põlise kasutamise õiguse aktid.

Kohustused riigi ees: toodangu müük, töö kohustused, riigilaenu obligatsioonide ost – olid karmid, tihti ülejõukaivad. Kehtis põhimõte, kes ei ole meie poolt, on meie vastu.

Kui 1948 aastal vabatahtlikult ja sunniviisi hakati kolhoose moodustama, oli Kassari rahvas ettevaatlik, arusaamine, et ühistööd võidakse teha lohakalt, püsis. Samal aastal oktoobris käisid Arvid Kääramees, Herman Kääramees, Valter Teesalu ja Priidu Nittim Saaremaal Eesti

esimeses V. Kingissepa nimelises kolhoosis kogemusi saamas. Priidu Nittim käis ka Eesti NSV delegatsiooniga Kaukaasias sealsete eestlaste „Salme“ kolhoosis. See reis jättis talle hea mulje, sest rahvas näis olevat töökas ja üksmeelne.

Sama aasta sügisel loodi Mere ja Orjaku külades kolhooside loomise initsiatiivgrupp, mille ülesanne oli teha selgitustööd ja võtta vastu avaldusi. Selle koosseisus olid Roos-Eliise Jõpiselg, Arvid Kääramees ja Valter Teesalu.

18.detsembril 1948. aastal kogunes Orjaku ja Mere küla rahvas Sassa tallu kolhoosi moodustamise koosolekule. Avaldusi laekus 23 talupidajalt koos perega. Neli talu kolhoosi ei astunud. Loodi Mere kolhoos. Moodustati juhatus, revisjonikomisjon ja kollektiviseerimiskomisjon. Juhatuse esimeheks valiti Arvid Kääramees ja liikmeteks Anton Teeäär, Roos-Eliise Jõpiselg, Valter Teesalu ja Mihkel Kääramees. Revisjonikomisjoni valiti Johannes Liig ja Natalie Holsmer.

Kollektiviseerimiskomisjoni kuulusid Arvid Kääramees, Naima Harjak ja Valter Teesalu.

Kollektiviseerimiskomisjoni ülesandeks jäi kirja panna ühistamisele kuuluv vara: hobused, lehmad v.a 1 lehm, vankrid, reed, põllutööriistad, hooned, mida ei kasutatud individuaalselt, loomasööt kuni kevadeni, kalapüünised jne. Kolhoosi juhatus määras tööle raamatupidaja (Naima Harjak), põllundusbrigadiri (Valter Teesalu), lülivanemad (Eduard Kääramees ja Herman Sein), laohoidja (Jaan Mäns), tallimehed (Johannes Liig, Marie Kääramees). Lüpsikari usaldati Roos-Eliise Jõpiselja kätte, kalanduslülil juhtis Ludvig Mölder.

Kolhoosi esimene töö oli roo lõikus sirbiga Käina lähel. Roogu oli vaja katuste remondiks ja müügiks. Roog oli kallis ja selle eest sai kolhoos raha.

Mere kolhoosile kuulus 96 hektarit põllumaad, looduslikku heinamaad oli 250 hektarit. See asus Hiiu saarel Kleemu kandis. Hobuseid oli 27, lüpsilehmi 18-20 ja 13 lammast.

Kassari kolhoosi naiskoor 1953

1949 aasta märtsiküüditamine kiirendas kolhooside loomist.

Kassari kolhoos moodustati Kaasiku talus 4.aprillil 1949 Kassari ja Uusküla talupidajatest. Juhatuse esimeheks valiti Rudolf Kask ja liikmeteks Priidu Nittim, Gustav Kopli, Priidu Erik, Johannes Kersen. Revisjonikomisjoni valiti Adolf Oolmets, Jüri Kärner ja Martin Kuru. Kollektiviseerimiskomisjoni kuulusid Adolf Oolmets, Rudolf Kask ja Elmar Hollmann. Raamatupidajana asus tööle Elmar Hollmann, brigadirina Aser Erik, lülivanematena Adolf Oolmets ja Priidu Bollmann. Tallimeesteks hakkasid Gustav Kopli ja Priidu Erik. Kolhoos laenas kolhoosnikelt kevadkülviks vilja-, kartuli- ja heinaseemne.

Kiisi ja Taguküla rahvas tuli kokkurahvamajas ja asutas

10.aprillil „Koidula“ kolhoosi. Juhatuse esimeheks valiti Priidu Elmi. Talupidajaid oli 50, paljud neist olid kalurid.

Sama päeva õhtul moodustati Esi- ja Uiduküla rahvast Laasi talus „Saare“ kolhoos. Esimeheks valiti August Kibus. Juhatusse kuulusid veel Gustav Kivinukk, Rudolf Kibus, Elisabet Kärner, August Eeljõe, Johannes Leesma,

August Mölder, Anton Nittim ja Johannes Pao. Revisjonikomisjoni kuulusid Konstantin Oolmets, Villem Kärner, Liis Põldoja. Kollektiviseerimiskomisjonis olid Alma Nittim, August Eeljõe ja Liis Põldoja. Lülivanemateks määrati Konstantin Oolmets, Gustav Kivinukk, Juhan Bollmann ja Anton Nittim.

Kassari saare neli kolhoosi ühinesid Kassari kolhoosiks 1950. aastal, „Sõprusega“ ühineti 1972.

Kolhoosi 40.aastapäeva puhul 1988 aastal tegi Hants Korv kolhooside loomises osalenud veteranidest filmi. Mõned mõtted sellest filmist:

Agnes Kääramees Mere kolhoosist: „Kui olid väikesed kolhoosid, oli omanikutunne suurem. Tööl käisid kõik. Elu hakkas siis minema kui traktorid tulid.“

Kassari kolhoosi 3. brigaad rooheina varumas, Maria Kääramees ja Natalie Holsmer, foto Rahvusarhiivi andmebaasist

Robert Suurvärav Koidula kolhoosist: "Koidula kolhoosi maad olid viletsad. Meri pidi andma lisa. Meil oligi rohkem kalurikolhoos"

Kassari kolhoosi lambakasvataja Olga Oolmets 1956, foto Rahvusarhiivi andmebaasist

Olga Oolmets Saare kolhoosist: "Näljas me ei olnud. Aga praegu saab leiva mitu korda kergemini kätte kui kolhoosi algul"

Kassari kolhoosi seatalitajad V. Kärner, A. Vahe ja M. Erik 1962, foto Rahvusarhiivi andmebaasist

Kassari kolhoosi kombainer Ralf Pau 1962, foto Rahvusarhiivi andmebaasist

Lõpetuseks:

„Sõpruse“ kolhoosi ajaloo materjalid on antud Hiiumaa Muuseumile. Seal on:

1.Digitaliseeritud fotoarhiiv

2.Kroonika 1948-1975

3.1976 aasta jooksev kroonika

4.Laualöhe „Meelespea“ aastakäigud 1975-1989

5.Kolhoosi elu kajastavad filmid alates 1988 aastast ca 6 tundi

Neid säilikuid saavad kõik huvilised kohapeal kasutada.

Tänu kogutule saime meiegi „Sõpruse“ kolhoosi lõikuspeol heita pilgu möödunud aegadele. Peole registreerus 60 inimest, kohale tuli aga 90. Arvatavast neljast tunnist koosviibimisest sai peagi kuusirbine kesköö. Nagu vanasti ...

Meenutusi nutriafarmist

Kolhooside hülgeaegadel 1975-1990, kui hakati moodustama abimajandeid, siis 1980 aastal 1.aprillil tegi „Sõpruse“ kolhoos, esimehe Ülo Vannase ja Kärkla mehe Arno Apriga Kassaris nutriafarmi. Seda nimetati algul Kärkla meeste ettevõtteks, sest asutajad olid kõik Kärkla inimesed.

Kevad oli sel aastal varane, lund enam ei olnud. Esimene töö oli vana lehma- ja sealauda juurde nutriatele aia rajamine. Selleks tuli maasse 0,5 meetri sügavused kraavid kaevata. Tööd tegime käsitsi labidatega, mehed-naised koos, vahet polnud. Kraavidesse pandi raudtorud, mille külge traatvõrk ruutudega 2,5X2,5 cm. Seejärel aeti kraavid kinni ja tambiti maapind kõvaks. Aedik oli sektoriteks jagatud võib-olla 10-12 eraldist. Mehed asusid seejärel autoremonditöökojas puure tegema, laudadest ja seestpoolt tuli võrguga üle lüüa, et loomad laudu katki ei näriks. Puuridest oli väljapääs aedikutesse. Kohe hakati ka loomi ostma Hiiumaalt ja mandrilt inimestelt. Aedikutesse pandi ka metallist joogikünad ja aia külge söögi jaoks võrgust kastid. Esialgu spetstoitu ei olnud, anti jõusööta ja vilja, suvel niideti põllult herne ja kaera vikki.

Kui viidi sead tapamajja, siis alustasime selle maja ringitegemisega. Seasulud tuli välja lõhkuda, siis valasime betoonist neli renni kraaptransportööridele sõnniku ja vee äraviimiseks vaheseina taha hoidlasse. Siis võeti mehhaanikuks Kassari mees Hans Murro, kes tegi kraabid ja rennide kohale puuride alused. Meestel oli siis väga palju tööd töökojas puuride tegemisega. Käisid ka Kärkla keskkooli vanemate klasside poisid raha teenimas. Puurid olid kolmekordsed ja neid oli nelja renni peale panekuks mitusada vaja teha. Hans paigaldas torud joogivee jaoks nii, et loom võttis nisa suhu ja imes.

Sügis oligi käes ja loomad tuli väljast lauta tuua, nad olid maa sisse urud kraapinud ja osa tuli labidatega maa seest välja kaevata. Oli ka selliseid kordi, kui loomad olid aediku alt uru kraapinud ja neid tuli aia tagant metsast kinni püüdma käia. Oli ka surnud loomi ja vahel tuli teha hädatappe. Aaser Liit õppis neilt nahka maha võtma. Hans tegi sellise vibraatornoa, millega sai nahka lihast ja rasvast puhastada, sellega hakkas tööle lüü. See riist koosnes raami vahel käsitsi keeratavast umbes 1 meetri pikkusest puust treitud

ovaalsest koonusest, millele tõmmati nahk, karvapool allapoole ja rasvakiht väljapoole. Nuga oli kõver – koonusekujuline ja oli kinnitatud elektrimootori külge põlvkujulise liigendiga, et voolu sisse lülitades hakkas vibreerima. Seda nuga käepidemest mööda siini tõmmates ja õrnalt vasta nahka surudes eemaldati nahalt rasvakiht. See oli väga tundliku ja harjumist omava käega töö. Kui surusid natuke tugevamini noa vastu nahka, võis see naha katki rebida või karva juured lõhkuda.

Seejärel pandi nahad traadist harkidele ja kuivatisse kuivama. Kui olid kuivad, seoti kümne kaupa kokku ja viidi lattu parkimist ootama.

Enne neid töid tuli ehitada palju ruume, iga töö jaoks oma ruum. Kõik see endiste sigala ja lehmalauda vaheline söödaköök ja veel juurdeehitus tehti. Tapmise, nahastamise, naha puhastamise ja kuivatusruumid, liha jaoks ka külmutusruum. Veel ka söödavabrik, mis hakkas jahust ja vitamiinidest pressima graanuleid. Selle töö sai endale noor Kassari mees Tiit Uusoja

Alustasime ka parkimisruumide ehitusega,

sigala kartulihoidlale tegime vahelae, nii et alla korrusele tulid tunnid, toobrid, teisele korrusele aga nahaviimistlusruum.

Kutsusime seda käiamisruumiks. Aeglase elektrimootorite otsa treiti puust poolid, milledele kinnitati väikeste naeltega peeneteraline liivapaber, selle alla väike kolu ja tõmbetoru viis ventilaatori tõmbel tolmu seinas asuva augu kaudu õue.

Kui nahad olid pargitud, kuivatatud ja trummeldatud saepuruga täidetud trumlis ja veel puhastustrumlis, hakati neid käima. Seda tegid parkalid. Esimesed parkalid olid Eduard Pöder, Ahto Salumaa ja Feliks Kaivapalu.

Kus palju loomi ja hulga toitu, sinna sigineb ka palju rotte. Nii ka meil. Neid oli kõikjal. Väiksemad mahtusid puuri silmadest läbi puuridesse, sõid seal öö jooksul nii jämedaks, et enam välja ei mahtunud. Hommikul talitajad kutsusid mehi appi neid raudvarrastega surnuks torkima. Üks noorik oli Võrumaalt pärit ja kui ta hommikul kisendas, et võhru jooksis talle põue, siis üks Kärkla naine Milde ei teadnud, misasi see talle põue läks. Ega me keegi ei teadnud, et rott on võru keeles võhru.

Rottidele pandi ka ööseks mürki, eks neid osa suri, aga

väga palju olid poolsurnud ja neid oli päeval väga palju jalus, nad ei kartnud enam kedagi.

Lauda lähedal oli elumaja ja pererahval oli koer, nimi Taks. Ta tundis hästi roti lõhna. Suur raudplaat oli õue peal maas ja rott selle all. Kui Taks oli mitu tundi seal kraapinud ja haukunud suu vahul, läksime tõstsite plaadiserva üles, siis koer sai roti maha murda. Kui koer väsinud oli ja koju hakkas minema, andis Aser talle nahastamise ruumist nutria saba suhu. Siis see koer oli nagu kahe sabaga, üks ees ja teine taga. Koera peremees Aida Kalju rääkis, et Taks matab kõik sabad maja akna alla lillepeenrasse. Neid olla seal niipalju, et kaevata enam ei saa, puha sabad jäävad labida ette.

Aastad läksid ja asi arenes jõudsalt, loomi oli palju oma farmis ja neid osteti kogu Eestimaalt kokku. Siis üks suvi, kui nahastust oli vähem, ainult hädatapp ja surnud loomad, alustasime vana lehmalauda remondiga. Tuli jälle põrandale neli virtsakanalit valada ja uued aknad ette panna. Samuti puurid teha ja jootjad paigaldada. Hans oli siis töölt lahkunud ja asemele tuli Aleksei Nõulik. Teda kutsuti Ljonja.

Parkimise ruumid jäid sellise koguse nahkade parkimiseks väikseks. Siis jälle suvel

hakkasime autoremondi töökoda ringi tegema. Kanal valati täis ja vahesein eraldas parkimisruumi käiamisruumist. Seal oli ka kanalisatsioon parkimisvedelike ärajuhtimiseks paakidesse. Neid tühjendas suure traktori ja tsisterniga Kalle Hollmann. Suvel tegime Eduardi juhtimisel uued suured plankudest neljad künad parkimiseks. Sügisel vedasime need sisse, neile tegime võlli külge labad, mida hakkasid ringi ajama elektrimootorid. Labad liigutasid nahku parkimiskünas. Selleks ajaks olid Ahto ja Feliks lahkunud. Tuli uus mees Tõnis Niimann. Ilu oli edasi, kuid ei saanud enam vibreernoaga töötada, kuna see pidev väristamine ja parema käe rappumine tegi õlale liigesepõletiku. Järgmisel kevadel jäi haigeks ja lahkus töölt farmijuhataja Arno Apri. Tema asemele tuli kilulaeva kapten Tõnu Liivo. Pisut hiljem lahkus haiguse pärast ka Eduard. Uueks tuli noormees nimega Viitar Maripuu. Peale lilut hakkasid vibreernoaga tööle Heino Vahtramäe ja Ljonja, kui aega mehhaaniku tööst üle jäi. Seda tööd oli väga palju, nii tehti ka nädalavahetustel. Samuti käis ka parkimine nädalavahetustel, ainult selle vahega, et puhkepäeval oli tööl ainult üks parkal. Kõige rohkem aeganõudev töö, käiamine, tehti järgnevatel

esmas- ja teisipäeval, kui oli tööl kaks või kolm meest. Siis võeti veel neljandaks parkaliks endine sõjakomissar Heinrich Vellet.

Tema käis suure autofurgooniga koos autojuhiga Karjalast kaks talve põhjapõtrade nahku toomas. Nende nahkade puhastamine oli suur töö, võeti veel teisi mehi appi, nii töötasid kaks pinki pidevalt. Kui nutrianahku panime iga hommikul parki sada kümme, siis põtrade nahku paarikümne ringis, muist olid päris suured ja rasked.

Meie, parkalid, tegime teinekord ka natuke keelatud tööd (haltuurat). Jahimehed tõid rebase, kähriku, vahel ka sea- ja põdranahku, talunikud lamba- ja jänesenahku. Ükskord tõi meie endine parkal Feliks suure karunaha, ta poeg oli mandril elukutseline jääger. See oli tõesti suur elukas olnud, laotasime selle naha põrandale sirgu ja uurisime ning pidasime nõu, kas me jaksame kahe mehega seda üldse külast välja võtta, kui see vett täis on. Pakkisime selle uuesti kokku ja peitsime laua alla. Läks natuke aega mööda, kui keegi arvas, et vaatame uuesti, kas ka küüned on ilusasti päkkade otsas. Kui olime naha ümber uudistamas, ilmus äkki läbi parkimisruumi meie selja taha esimees Ülo Moldaaviast pärit

kolhoosiesimeeste ekskursiooniga. Ülo muutus näost valgeks, ühmas vaid: „halturtšiki“ - keeras kannalt ringi ja oligi kadunud oma kambaga tulnud teed. Järgmisel hommikul kutsuti esimehe kabinetti kohvile. Seda moraallugemist oli oi kui palju, siiski lahti ei tehtud kedagi, ainult hoiatati suuliselt. Feliks, kes naha tõi, oli Tõnu äiapapa. Siis öeldi Tõnule, et saan aru küll, et äia karunahk on tarvis parkida, aga seda oleks pidanud temalt (esimehelt) küsima. Meie seda nahka ei parkinud, viidi mandrile tagasi.

Meie nutriafarm oli kuulus kogu Nõukogude Liidu ulatuses. Mitu aastat saadi Moskva põllumajandussaaduste näituselt palju medaleid ja hinnalisi kingitusi, eriti loomatalitajad. Kahel aastal käis Moskva Ülikooli teadlane nutria naha ühelt sentimeetrilt karvu lugemas ja mõõtnas, tegi diplomitööd. Siis käis veel üks endine riigijuht Ivan Kabin, oli talupojaliku jutuga ladna mees. Lubas asja ajada, et Šotimaalt tuua sealseid lambanahku parkida ja tööstustoodangut neist teha. Sellest aga ei tulnud mingit järelkaja, kõik jäi vaiki.

Taga-Karpaatia utsuulid ehtasid garaažide peale teise korruse, koosneri nahaõmblusruumid. Seal

töötas palju naisi, noorikuid. Nutrianahast valmistati kasukaid, mütse, toasusse, porode nahast mütse ja susse. Põhjaapõdra nahkadel oli see viga, et karv oli mure ja lahtine, võib-olla parkalite süü – ei tea.

Ükskord õhtul, kui tööpäev läbi istusime juba bussis, et koju sõita, kästi farmijuhataja ja zootehnik sinna jääda, et tulevad suured ülemused. Parteikomitee esimene sekretär Hillar Eller oli nende juht. Ta oli nii uhke žestiga hakanud käega näitama, kuidas seinaauku paigaldatud ventilaator, virtsa vannist puuride alt haisu ära tõmbab. Sai aga vastu näppe sellise obaduse, et hiljem ei saanud kolm nädalat parema käega dokumentidele allkirja anda, oli vasemaga mingeid varesevarbaid teinud. See ventikas käis nii kiiresti ja vaikselt, jäi mulje nagu seisaks ja seinas on ainult tühi auk.

Nii sai üks hästi tulus tegevus kaheteistkümne aastaga otsa. Kolhoosid lagunesid, inimesed jäid töötuks ... Kahju

„Sõpruse“ kolhoosi karusnaha tsehhi tööst

Eike Soomsalu

"Sõpruse" kolhoosi abitootmises Kassaris hakati nutrianahast kõrvikuid, naiste barette ja kraesid valmistama 1981.aastal. Mina töötasin sel ajal Tallinnas nahkgalanteriiikombinaadi "Linda" kesklaboris. Aseesimehed Arno Apri ja Tõnu Otsason, kes seda tootmist käima lükkasid, käisid sageli seal nõu küsimas ja kuna nad vajasisid karusnahaspetsialisti, kutsusid mind Kassarisse tööle. Nii juhtuski, et 1983. a. märtsikuus kolisime perega Tallinnast Hiiumaale, minust sai kolhoosnik ja karusnahatsehhi meister, hiljem tsehhijuhataja. Lisaks tööprotsessi juhtimisele oli minu ülesanneteks veel uute mudelite väljatöötamine ja töösse juurutamine ning ka varustamine-turustamine. Kontrast Tallinnaga oli muidugi suur. Kahes väikeses toas see tootmine esialgu käiski. Minu tulekuks oli remonditud ka üks väike toake kabinetiks. Tööl olid sel ajal: Linda Vann - laohoidja ja nahkade kammija; Astrid Küla - nahkade kitkuja ja kammija; Ellen Tšornaja - nahkade venitaja ja kraede valmistaja; Malle Äkke - voodrite õmbleja; Keete Reede, Helle Bušmann, Maret Kääramees, Niina Muravljova, Ursula Kadak - mütside valmistajad. Õmblusmasinad olid vanad ja

vajasid tihti remonti. Selle eest hoolitses mehaanik Tiit Uusoja. Ka katlakütjad aitasid vajadusel nahku kammida ja kitkuda. Kui nutrianahal oli okaskarv kohati lahti, siis kitkuti see ära, nii et alles jäi vaid pehme aluskarv. Kitkutud nahast tooted olid kallimad kui pikakarvalised. Mõne aja pärast hakati nahku ka pügama. Esialgu tehti seda käsitsi tavaliste kääridega ja soovijad võisid pügamistööd koju võtta nii lisa teenida. Tasustamine käis kõikide tööde puhul tükitöö alusel. Kiiremad tegijad võisid teenida üle 300 rubla kuus, mis oli päris hea palk tolle aja kohta. Õige pea võeti inimesi juurde ja ruumid jäid kitsaks. Hakati ehitama majale teist korrust ja ka sööklad. Seni saime söömas käia Kassari vanas sööklas muuseumi juures, kus olid maailma parimad ahjukartulid lihaga, mida traditsiooniliselt reedeti pakuti. Vanas sööklas olid veel puudega köetavad pliidid. Kui uus söökla valmis, siis elektriahjudega enam nii häid ahjukartuleid teha ei õnnestunud.

Paari aasta pärast, kui maja teine korrus oli valmis saanud, muutusid töötingimused tublisti kaasaegsemaks. Ruumid olid avarad, kuigi talvel külmad ja suvel palavad. Töötajaid oli juba kolmekümne ringis. Muidugi pidi uusi inimesi kohapeal välja õpetama. Juba kogenud töötajad said

endale õpilasi, keda nad siis juhendasid ja õpetasid. Siiski mitte igaühest, kes asus uut ametit õppima, ei saanud asja. Soetati uusi köösnerimasinaid, mida sel ajal ei olnud sugugi lihtne hankida ja ka pügamismasin. Töösse juurutati uusi mudeleid, nagu sportmüts, peapaelad, kasukaplatted ja poolkasukad, sussid. Üksvahe tegime ka lambanahkseid poolkasukaid ja mütse. Toodangu realiseerimine käis hoopis teistmoodi kui tänapäeval. Teatavasti oli Nõukogude Liidus plaanimajandus. Kõigepealt pidi uus mudel saama heakskiidu vabariiklikult kunstinõukogult, alles siis võis tootmist alustada. Toodete hinnad olid riiklikult kindlaks määratud ja igal pool ühesugused. Turustamine toimus läbi hulgilao, kus lepingud sõlmiti terveks aastaks ette. Kuna õige pea oli tootmismahd päris suureks kasvanud, siis oli vaja müüa ka Eestist väljapoole, st. teistesse NSVL piirkondadesse. Selleks pidi korra aastas käima tootenäidistega Moskvast hulgilaadal, kus samuti aastaks lepingud tehti. Seal käisin mina ja Tõnu Otsason. Moskvast käimist oli rohkemgi, sest alalisel Rahvamajanduse Saavutuste Näitusel (VDNH) oli küüliku- ja karusloomakasvatuse paviljonis meie toodetest väljapanek. Kolhoos sai sealt preemiaks sõiduauto

"Moskvitš", jagati ka mitmeid medaleid ja aukirju. Igal kevadel korraldas paviljon laada, kus karusloomi kasvatavad kolhoosid ja sovhoosid müüsid rahvale oma toodangut. Laatadel käisid koos minuga Ursula Kadak ja Reet Kääramees. Ostjate hulgas oli sageli ka välismaalasi, keda oli bussidega näitust vaatama toodud.

Üheksakümnendate algul reorganiseeriti "Sõpruse" kolhoos põllumajandus- tootmisühistuks. Töötajatele see iseenesest mingeid muudatusi kaasa ei toonud. Vaid inflatsioon oli nii kiire,

et peaaegu igal juhatuse koosolekul tõsteti tükitöö hindeid ja ka kuupalku. Sellel hetkel tunduski, et palk on normaalne, aga kui palgapäev paari nädala pärast kätte jõudis, siis oli raha juba niipalju odavamaks läinud, et ega eriti midagi osta ei saanudki. Seoses Nõukogude Liidu lagunemisega tekkisid kohe ka probleemid Venemaale kauba tarnimisega. Mütse oleksid nad küll nõus olnu võtma, aga raha oli väga raske kätte saada. Viimane makse viibis pool aastat ja vist osa jäigi saamata. Kuna Eesti turg oli väike, siis tuli

hakata mõtlema sortimendi muutmise ja laiendamise peale. 1991.aastal asutasid Ülo Vannas ja veel 5 aktsionäri aktsiaseltsi "Hiiu Tours Consulting" ja 1992.a. 1.veebruaril läksid 36 töötajat (koos nutriafarmiga) sinna üleviimise korras tööle. Lõpetuseks loetlen lisaks eelpoolmainitutele pikema- aegsete töötajate nimed: Tiiu Nõmm, Ülle Kotelnikov, Eha Orav, Tiiu Räni, Anne Pihlak, Galja Liiv, Viiu Adamka, Liina Aksli, Merike Niimann, Virve Liivo, Helgi Tammsaar, Anne Nurk ja Lilia Harusoo.

Noorusaeg Kassaris

Tõnu Liivo

Noorusaeg on otsimiste, katsetuste ja leidmiste aeg. Oli aasta 1985, ja aeg leida sobivam, huvitavam ja tasuvam töökoht. Selline töökoht leidis kodukolhoosi Kassari osakonnas, nutriafarmis, nahastamis- ja parkimistsehhi juhatajana.

See oli suure kolhoosi abitootmine, mis peale "õlleköögi" sulgemist oli 1980.-ndast aastast Arno Apri, Tõnu Otsasoni ja Ülo Vannase initsiatiivil ja ettevõtmisel käima lükatud ja selleks ajaks korralikult toimima hakanud. See tähendas märkimisväärset kasumit ja tööd väga paljudel erialadel, nagu karusloomakasvatavad, söödaettevalmistaja, mehhaanik, nahastajad, rasvaärastajad, nahakuivatajad, parkalid, köösnerid, kondistajad ja konservimeistrid. Lisaks kvaliteedi kontroll, laotöölised, laborandid, autojuhid ja ehitajad.

Tehnoloogiliselt oli töö täistsükliline, mis tähendas seda, et nutriakasvatamisest kuni mütsi, kasuka ja liha-, maksakonservini tehti kõik kohapeal.

Samuti võimaldas nutriate kasvatamine kodus, paljudele head lisateenimisvõimalust.

Nutriakasvatus oli kiire käibega. See tähendas seda, et aasta algul väikefarmi soetamisse tehtud investeeringud olid aasta lõpuks kaetud ja edasi oli ettevõtmine kasumis. Kuni 100 loomaga väikefarme oli nii palju, et toodangumaht jagunes laias laastus 1/3, st. erasektorist tuli kaks korda rohkem loomi kui kolhoosi oma farmist. Sel ajal juhtisid nutriafarmi Marta Laud ja Liivi Martin. Nutriatalitajatest mäletan Asta Tamm, Vaike Kärner, Ulvi Mets, Leili Elmi, rasvaärastajateks olid Lehte Mustkivi ja Maimu Kruus. Toornaha kuivatis oli Valentina Kääramees. Nahastajateks olid Aser Liit, Sulev Maivel, Rein Ojasalu. Parkaliteks olid Eduard Pöder, Iilu Niit ja Tõnis Niimann. Laohoidjaks Eha Orav.

Parkimine oli pideva tsükliga töö, kus töös oli korraga 700 nahka. Iga päev võeti laost 100 toornahka ja viidi lattu 100 pargitud nahka. Parkimistehnoloogia oli üldjoontes selline, kus nahad leotati soolvees, siis happelahuses, et lahustada nahakoes olevad rasvad, seejärel leotati kroomoksiidi lahuses, seejärel määriti kuntsliku rasvaga ja kuivatati. Peale kuivatamist trummeldati saepuru ja piiritusega. Lõpuks käiati

liivapaberketastel nahapoolelt. Tulemuseks oli pehme, läikiva karvaga, ilmastiku ja temperatuurikindel karusnahk, millest tehti talvemütse ja kasukaid.

Õmblustsehh asus kõrvalhoones, endises Kassari kolhoosi kontori ruumides. Õmblustsehhi juhatajaks oli Eike Soomalu. Laost tulnud nahkadel lõigati välja kõlbmatud ja praakkarvaga kohad, õmmeldi uuesti kokku, niisutati, venitati ja kuivatati. Seejärel joonistati peale lõiked ja lõigati mütsi detailid välja. Õmmeldi müts kokku ja venitati vormklotsile. Hiljem pandi sisse vooder ja triigiti kuumadel mütsivormidel. Laos vaatas Astrid Küla toodangu üle, mõõtis, markeeris ja pakkis karpidesse. Toodang turustati peamiselt Kalinini linnas, praegune Tver.

Nahastamisruumist läksid soolatud nahad rasvaärastajate kätte, kes töötasid lärmakatel mehhaanilise noaga rasvaärastuspinkidel. Sealt võttis Valentina need kuivatisse ja staabeldas harkidele. Kuivad nahad läksid toornahkade lattu. Lihakehad läksid külmkambrisse jahtuma. Jüri Leenurm viis need õhtul

konservitsehhi, kus toimus konditustamine ja konservide tootmine. Lihakonservidele oli saadud GOST, ehk tunnustus ja neid turustati jaekaubanduses.

Maksapasteedi konserve turustati otse konservitsehhist, kuna see toodang oli väikesemahuline ja jämedateralisele pasteedile GOST i ei antud ja seda jaekaubanduses turustada ei saanud.

Kuna minu otseste tööülesannete hulka kuulus ka töö ja palga arvestus, püüan ka palganumbreid meenutada.

Töölistel oli tükitöö, kes kui palju jõudis siis niipalju ka sai. Nahastamine oli raske ja must töö, mida igaüks ei suutnudki teha. Nahastajate palgad kõikusid 700 - 1000 rubla vahel kuus. Parkalitel

700 - 800 rbl. Rasvaärastajatel 600 - 700 rbl kuus. Toornaha kuivatamine 400 ümber.

Minu palk oli 300 rbl kuupalgana.

Taasiseseisvuse järgselt jätkus töö esialgu samamoodi, kuni venemaale viidud kauba eest enam raha ei laekunud. Veel jätkus mingi aeg tootmine lattu. Kuni tuli loomakasvatus lõpetada. Seega ka kogu karusnaha tootmisega seotud tegevused. Ülo Vannase unistus lambanaha töötlemise ja lambanahast toodetele üle minna jäigi teostamata.

Õmblustsehh püüdis tegevust jätkata, kroomnaha, tekstiili ja vähesel määral ka köösneritööga õmblejatele tööd otsides. Õmmeldi

tööriideid, kitleid, särke, toatuhvleid.

Lõpuks saadi allhanke tööd Nokia kummisaapa tehaselt Soomest. Kus toodanguks olid kummisaapa sisse käivad thinsulaatmaterjalist sokkhoodrid. Väljalõigatud detailid tulid Soomest, siin õmmeldi kokku ja saadeti samas taaras tagasi. See tõstis tööpinge jälle üles, kus tuli kohati tellimuse täitmiseks ka kahes vahetuses töötada. Stabiilsusaastad olid nii vajalikud ses ebakindlas maailmas, kuni tuli jällegi stopp. Ladu täis, oodake kuus kuud, siis jätkame.

1997 aasta sügisest sain pakkumise teisele tööle. Jätsin hüvasti toredate töökaaslastega, kellega koos olid möödunud mu noorusaastad.

Mõeldes algavale suvele

Reet Kääramees

Aasta 2013 oli Kassari kabelis väga tegus: missad, surnuaiapüha ja muud kirikutalitused. Kahjuks oli osavõtt neist just kassarlaste seas üsnagi vähene.

Kuulata-näha sai mitmeid tuntud ja ka vähemtuntud muusikuid. Kuulajaid jagus nii, et tuli avada osa akendest, et ka välja jäänud osa saaksid.

Sel suvel on taas plaanis kontserditriloogia sarjast „Kolm risti Kassari kohal“. Neist esimene – Heiki Mätlik sõpradega kitarridel –

toimub 29.juunil. Esinejaid tuleb veel, aga kuupäevad-kellaajad on täpsustamisel.

„Hiiu Folk“ sel suvel kabelisse kontserte ei ole plaaninud. Kabelihoone kohta on koostamisel ehitusprojekt, mille läbi saaksid korda uks ja aknad, tornikiiver ja siseseinad.

Oleks hea, kui ka Kassari elanik toetaks oma kabelit materiaalselt. Panustab ka see, kes tuleb suvel kabeli uksi avatuna hoidma. Nii, et ootame rohkem osavõttu! Kaasa võiks võtta ja ka kohapeal valmistada käsitöid, mis soovitavalt kohaliku

suunaga, et neid huvilistele pakkuda.

Sügisepoole on tasuks neile, kes kabelis abiks olnud, plaanis väike preemiareis Ruhnu saarele.

Suve ootuses tegime „Teeme ära“ 3.mai talgupäeval kabeli suurpuhastuse: puhastasime kõike, mis vajas „üle käimist“, pesime põrandad, suured vaibad tõmbasime rahvamajas tolmuimejaga üle.

Suvel 15.juunist-31.augustini on kabel avatud reedeti ja laupäeviti kella 11-16. Kohtumiseni!

SUVI KASSARIS –

KASSARI KULTUURINELJAPÄEVAD 2014

Maist septembrini neljapäeviti sarja KASSARI KULTUURINELJAPÄEVAD (Kassari KNP esitleb ☺)

tegevused mitmes kohas Kassari saarel!

Kava täieneb jooksvalt, jälgige reklaami! Täpsem ja kiirem info www.facebook.com/Orjaku

või tel. 52 44820

MAI

1. mai Kassari KNP esitleb ☺ - Eesti Maaturismi AVATUD USTE PÄEVA raames avatud:

- 11.00 – 16.00 avatud Kassari kabel
- 11.00 – 17.00 Kassari rahvamajas pannkoogi ja muinasjutu päev, tutvustatakse suvehooaja sündmusi. Info tel. 5580543
- 12.00 Loodusmatk Kassari rahvamaja juures – käid rohkem, näed rohkem! Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! soovitame riietuda mugavalt ning kasutada matkamiseks vastavaid jalanõusid. Info tel. 5235478
- 10.00 – 18.00 Hiiumaa Muuseumi Kassari näitustemaja külastamine TASUTA!
- Trahteris Vetsi Tall programm „Leivalugu ja leiva tegu“ kell. 12.00, 13.00, 14.00. Võimalik tellida (2 päeva ette) leivaküpsetamise töötuba. Info tel. 56 487057
- 11.00 – 19.00 Orjaku külamajas Orjaku sadamas avatud näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“, meisterdamine lastele ja lapsemeelsetele, väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820

03. mai Teeme Ära talgupäev Kassari kabeliaias ja Orjaku sadama lähistel

08. mai Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem! Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00-16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas avatud näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“, Tiit Jõgi laevamudelite näitus, meisterdamine, väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820

15. mai Kassari KNP esitleb ☺ - turismihooaja avamine!

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk Kassaris – käid rohkem, näed rohkem! Algas Kassari rahvamaja juurest. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00-16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- 15.00 – 18.00 Orjaku külamajas avatud näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“, Tiit Jõgi laevamudelite näitus, väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820
- 18.00 – 22.00 REISIMULJETE ÕHTU - Virtuaalne rännak ümber maailma katamaraan "Nordea" pardal. Muljetab maailmarändur Marko Matvere. Pilet 5.-

- umbes kell 22.30 ÖÖMATK Orjaku loodusradadel. Matkajuht Inna Lepik. Kaasa taskulambid ja 2.-

22. mai

Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem! Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel.

5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel.

5580543

- 15.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“, Tiit Jõgi laevamudelite näitus, meisterdamine ja väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

- 20.00 REISIMULJETE ÕHTU – Ameerika rahvuspargid, muljetab Maie Vikerpuur

29. mai

Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem! Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel.

5580543

- Jututoad „Leiva lugu ja leiva tegu“, Trahteris Vetsi Tall algusega kell 12.00, 13.00, 14.00. Kõrtsitoitude neljapäeva-eripakkumine. Info tel. 56 487057

- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“, Tiit Jõgi laevamudelite näitus, meisterdamine ja väike sadamakohvik. Info tel. 52

44 820

- 19.00... ilusa ilma väljasõit merele Orjaku sadamast vähemalt 4 in olemasolul (ettetellimisel), hind 5.- in. Tel. 52 44820

29. mai

Vabaõhuetenduse „Hullu Antsu abiga“ esietendus Kassari rahvamaja õuel. Esitab

Kassari Haridusseltsi näitetrupp. Võimalik teha annetusi näitetrupi tegevuse toetuseks. Info tel. 5346 3897

31. mai

V Tuulekala festival Orjaku sadamas – tuulehaugi trollinguvõitlus, päev läbi erinevaid

tegevusi kogu perele, õhtul pidu liukala Bändi ja Audru Jõelaevanduse Pundiga. Info www.hiukala.org

JUUNI

5. juuni

Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas Toomas Altmäe näitus „Siseland“, avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- HOBUSE AASTA KOOS HOBUSTEGA – hobuse hingeelu tutvustavad tuurid hobusekasvatustalus. Tuuride algused kell 11.00, 13.00, 15.00, 17.00 Ristitee talu, Esiküla küla. Info tel. 50 83642

- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“, Tiit Jõgi laevamudelite näitus – viimast päeva! Meisterdamine lastele ja lapsemeelsetele ja väike sadamakohvik. Info tel. 52 4482

- 19.00 VÄLJASÕIT MERELE – puulaevaga Säätetirpi ja tagasi. Osalustasu 5.-, toimub vähemalt 6 in. olemasolul. Info tel. 52 84407

12. juuni

Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamaja Toomas Altmäe näitus „Siselend“ ja näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- Trahteris Vetsi Tall programm „Leivalugu ja leiva tegu“ kell. 12.00, 13.00, 14.00. Võimalik tellida (2 päeva enne) leivavalmistamise töötuba. Info tel. 56 487057
- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“.
- Meisterdamine lastele ja lapsemeelsetele. Info tel. 52 44820
- 17.00 – 19.00 Sportlik õhtupoolik Orjaku sadamas – tegevus viib läbi Rauno Pehka.
- 20.00 KONTSEERT RAUNO PEHKA AUTORILAUULUDE ÕHTU Orjaku külamajas. Pilet 5.-
- Info tel. 52 44820

13. juuni 19.00 Orjaku külamajas „IIUKALA Bänd – 5 – pidu koos sõpradega“, kaasa lööb Märulibänd Ida-Virumaalt. Pilet 3.- Info tel. 52 44 820

13. juuni KASSARI KITARRID- Kitarrimuusika festival Kassaris. Korraldab Kassari Puhkekeskus. www.kassarikeskus.ee

- 17.00 Kristo Käo - klassikaline kitarrikontsert Kassari Kabelis
- 19.00 Tõnu Timma ja Jaanus Nõgisto Kassari Rahvamajas
- 21.00 Jaan Sööt ja Märten Kross Kassari Rahvamajas

14. juuni KASSARI KITARRID- Kitarrimuusika festival Kassaris

- 17.00 Riho Sibul ja Robert Jürjenthal Kassari Kabelis
- 19.00 Teet Velling ja Tuuli Velling Orjaku külamajas
- 21.00 Raul Ukareda ja Tanel Padar Orjaku külamajas

17. juuni - 20.00 Vabaõhuetendus „Hullu Antsu abiga“ Kassari rahvamaja õuel. Esitab Kassari Haridusseltsi näitetrupp. Võimalik teha annetusi näitetrupi tegevuse toetuseks. Info tel. 5346 3897

19. juuni Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas Toomas Altmäe näitus „Siselend“ ja näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 19.00 Vabaõhuetendus „Hullu Antsu abiga“ Kassari rahvamaja õuel. Esitab Kassari Haridusseltsi näitetrupp. Võimalik teha annetusi näitetrupi tegevuse toetuseks. Info tel. 5346 3897

- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa Purjelaevanduse ajaloo“, meisterdamine lastele ja lapsemeelsetele (2.-). Info tel. 52 44 820

- 19.00 MATK Orjaku loodusradadel algusega Orjaku külamaja juurest. Matkajuht Inna Lepik. Osalustasu 2.- sisaldab taimeteed peale matka.

21. juuni Pullu jaanituli Pullu pubi juures

23. juuni Kassari jaanituli Kassari kiigeplatsis

26. juuni Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- 12.00 – 14.00 FILMIPÄEV „Kassari ja kassarlased läbi filmikaamera“ Kassari rahvamajas. Info tel. 52 63168
- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa Purjelaevanduse ajaloo“ . Info tel. 52 44 820
- 19.00 KONTSERT Orjaku külamajas. Pilet 3.- Info tel. 52 44820
- 20.00 VÄLJASÕIT MERELE Orjaku sadamast. Toimub vähemalt 6 in olemasolul, hind 5.- in. Info tel. 52 84407

27. juuni Muuseumi teematund „Kassari – mis saar see on?“ Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Pääs muuseumipiletiga, info tel. 46 97121

JUULI

3. juuli Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- Trahteris Vetsi Tall programm „Leivalugu ja leiva tegu“ kell. 12.00, 13.00, 14.00. Võimalik tellida (2 päeva enne) leivavalmistamise töötuba. Info tel. 56 487057
- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“. Meisterdamine ja lauamängude mängimine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820

4. juuli Muuseumi teematund „Vägilane Leiger“ Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Pääs muuseumipiletiga, info tel. 46 97 121

10. juuli Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- Kassari veski lugu – kiviveski ajaloo ja tulevikuplaanidest. Programmi algus kell 11.00, 13.00, 15.00. Info tel. 50 313114
- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“. Meisterdamine ja lauamängude mängimine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820

11. juuli Muuseumi teematund „Meisterdamist lastele“ Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Info tel. 46 97121

17. juuli Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478
- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543
- 18.00 Kassari rahvamajas Robert Kurvitza raamatu „Püha ja õudne lõhn“ esitlus.
- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“. Meisterdamine ja lauamängude mängimine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820
- Hiiu Folgi KONTSERT Orjaku külamajas. www.hiiofolk.ee

18. juuli **Muuseumi teematund „Lepa Annast ja Kassarist“** Hiiumaa muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Info tel. 46 97 12

18.-19. Juuli **HIIU FOLK** Kassari saare eri paigus, täpsem info www.hiufolk.ee

24. juuli **Kassari KNP esitleb ☺**

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“ Meisterdamine ja lauamängude mängimine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44820

- MÕISATUUR Orjaku mõisas algustega kell 11.00, 13.00, 15.00 mõisa väravate juurest. Avatud Dagen Haus külalistemaja kohvik. Info tel. 51 65600

25. juuli **Muuseumi teematund „Nuputamist ja meisterdamist lastele“** Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Info tel. 46 97 121

31. juuli **Kassari KNP esitleb ☺**

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas Kärkla Kohvikutepäeva eel-eelkohvik ja näitus-müük „Noor Eesti Kunst“. Info tel. 5580543

- 16.00 PINGITUUR jalgratastel - Kassari loomeinimeste radadel. Algas kell 16.00 Kassari puhkekeskuse parklast. Info tel. 526 3168

- 12.00 – 19.00 Orjaku külamajas Kärkla Kohvikutepäeva eel-eelkohvik „Sadam Kutsu“ ja näitus „Hiiumaa purjelaevanduse ajaloo“. Info tel. 52 44820

- 16.00 JALGRATTAMATK Orjaku – Kassari – Orjaku algusega Orjaku külamaja juurest. Matkajuht Inna Lepik. Osalustasu 2.- Info tel. 5647 5772

- 20.00 Vabaõhuetendus „Hullu Antsu abiga“ Kassari rahvamaja õuel Kassari Haridusseltsi näitetrupi esituses. Annetustekast näitetrupi tegevuse toetuseks. Info tel. 5346 3897

AUGUST

1. august **Muuseumi teematund „Perekond Kallas Kassaris“** Hiiumaa muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Info tel. 46 97 121

3. august **KONTSERT** Kassari rahvamajas – esineb **140. aastane segakoor ENDLA**. Avatud vabaõhukohvik.

7. august **Kassari KNP esitleb ☺**

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“, avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 19.00 PINGITUUR jalgratastel - Kassari loomeinimeste radadel. Algas kell 19.00 Kassari puhkekeskuse parklast. Info tel. 526 3168

- Trahteris Vetsi Tall programm „Leivalugu ja leiva tegu“ kell. 12.00, 13.00, 14.00. Võimalik tellida (2 päeva enne) leivavalmistamise töötuba. Info tel. 56 487057

- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiu purjelaevanduse ajaloost“.

Meisterdamine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

8. august **Muuseumi teematund „Lugusid Postinäituselt“** Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Info tel. 46 97 121

10. august - 20.00 Vabaõhuetendus „Hullu Antsu abiga“ Kassari rahvamaja õuel. Esitab Kassari Haridusseltsi näitetrupp. Võimalik teha annetusi näitetrupi tegevuse toetuseks. Info tel. 5346 3897

14. august **Kassari KNP esitleb ☺**

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“, avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 19.00 Kassari mõis läbi aegade – jalgsimatk Kassari mõisasüdames ja lähiümbruses. Algas Kassari poe juurest.

- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiu purjelaevanduse ajaloost“.

Meisterdamine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

- 16.00 ja 19.00 VÄLJASÕIDUD MERELE Orjaku sadamast Sääretirpi ja tagasi. Toimub vähemalt 6 inimese olemasolul, hind 5.- in, kokku 14 kohta. Info tel. 52 84407

15. august **Muuseumi teematund „Kassarimaa suvitajatest“** Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimajas. Info tel. 46 97 121

21. august **Kassari KNP esitleb ☺**

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas näitus-müük „Noor Eesti Kunst“, avatud külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 19.00 Kassari mõis läbi aegade – jalgsimatk Kassari mõisasüdames ja lähiümbruses. Algas Kassari poe juurest.

- Trahteris Vetsi Tall programm „Leivalugu ja leiva tegu“ kell. 12.00, 13.00, 14.00. Võimalik tellida (2 päeva enne) leivavalmistamise töötuba. Info tel. 56 487057

- 10.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiu purjelaevanduse ajaloost“.

Meisterdamine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

- 19.00 JALGRATTAMATK Orjaku – Kassari – Orjaku algusega Orjaku külamaja juurest.

Matkajuht Inna Lepik. Osalustasu 2.- Info tel. 5647 5772

28. august **Kassari KNP esitleb ☺**

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiu purjelaevanduse ajaloost“.

Meisterdamine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

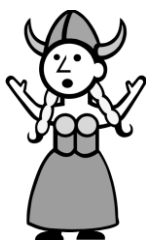
- 16.00, 18.00 VÄLJASÕIDUD MERELE Orjaku sadamast. Toimuvad vähemalt 4 osaleja olemasolul, osalustasu 5.- in. Info tel. 52 84407

30. august **Muinastulede öö tähistamine Orjaku sadamas.** Info tel. 52 44820

SEPTEMBER

4.september Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 15.00 – 18.00 Orjaku sadamas Tuletorni kail saab tutvuda jahtlaevaga „Martha“ kapten Hillar Kuke juhtimisel.

- 15.00 – 20.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiu purjelaevanduse ajaloo“.

Meisterdamine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

11. september Kassari KNP esitleb ☺

- 9.00 – 11.00 Hommikumatk – käid rohkem, näed rohkem. Algas Kassari rahvamaja juures. Matkajuhiga koos võetakse ette 2 tunnine sportlik matk Kassari kaunitel loodusradadel. NB! Vajalik mugav riietus ja sobilikud jalanõud. Info tel. 5235478

- 11.00 – 16.00 Kassari rahvamajas avatud näitused ja külaraamatukogu. Info tel. 5580543

- 15.00 – 19.00 Orjaku külamajas näitus „Hiiu purjelaevanduse ajaloo“.

Meisterdamine. Väike sadamakohvik. Info tel. 52 44 820

- **19.00 KASSARI KULTUURINELJAPÄEVADE LÕPETAMINE – PIDU BÄNDIGA Orjaku külamajas.** Info tel. 52 44 820 Vabatahtlikele tegijatele tasuta, teistele 3.-

21. september Lepa Anna 120. sünniaastapäeva tähistamine – Lepa Anna le ja Voldemar Pansole pühendatud piimapuki avamine muuseumi õuel. Mälestusi ja jutte jagavad külainimesed ja sugulased. Üllatusesineja ☺. Info tel. 5580543

KASSARI RAHVAMAJA AVATUD maist septembrini T, N 11.00 – 17.00 Info tel. 5580543, e-mail

liisi@kassarimaa.ee, www.kassarimaa.ee, FB lehekülg www.facebook.com/KassariRahvamaja

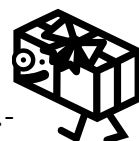
ORJAKU KÜLAMAJA INFOPUNKT AVATUD juunist augustini IGA PÄEV 10.00 – 19.00 Info tel. 52 44 820,

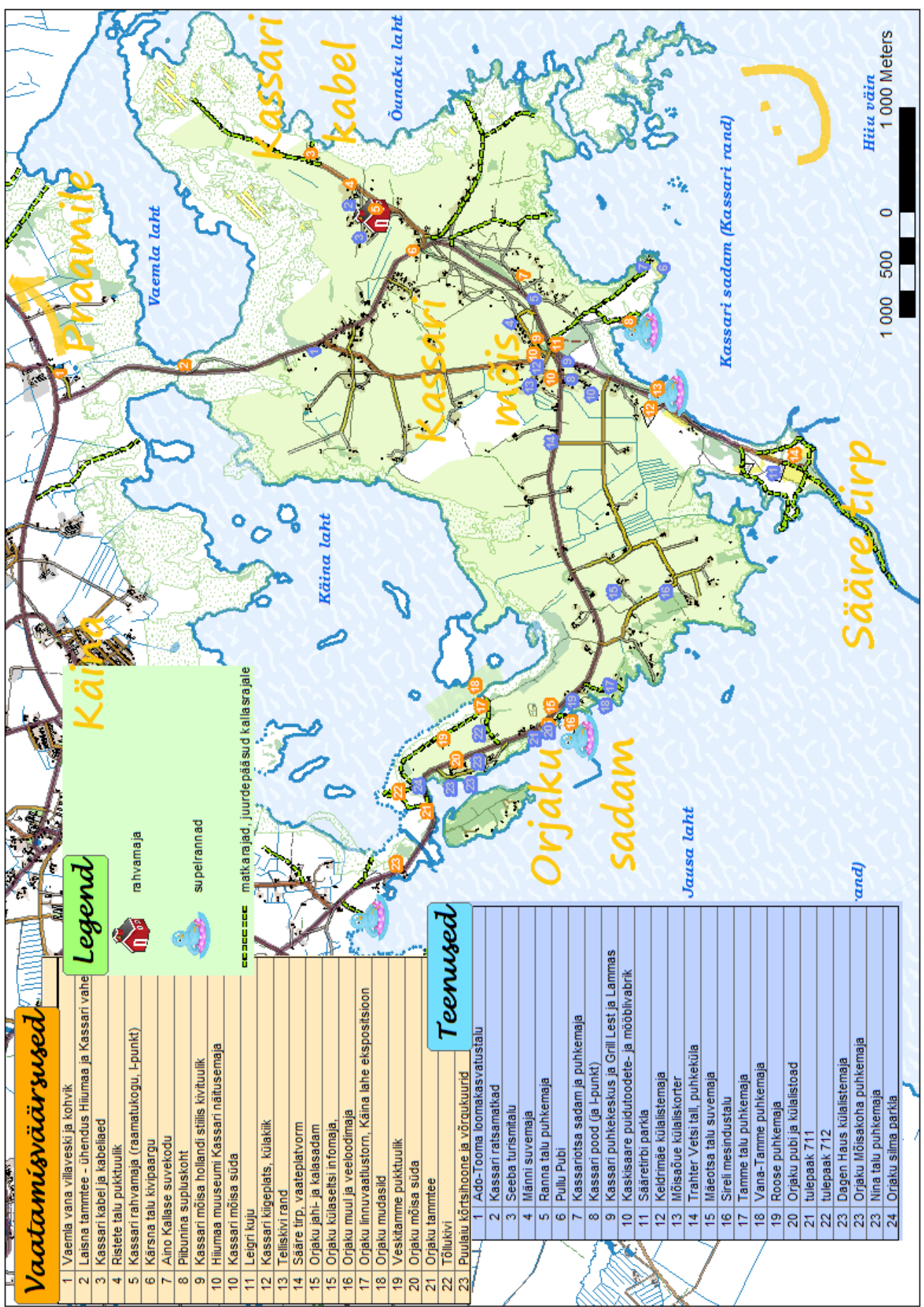
e-mail margit@hiiumaa.ee, www.orjaku.ee, FB lehekülg www.facebook.com/Orjaku

HIIUMAA MUUSEUMI KASSARI EKSPOSITSIOONIMAJA avatud 1. mai – 30. september E – P 10.00-18.00 Info tel. 46 97 121, www.muuseum.hiiumaa.ee

KULTUURINELJAPÄEVADE LISAPAKKUMISED:

- **KASSARI PUHKEKESKUS** - Kõikide kultuurineljapäevakute raames on majutumine Kassari Puhkekeskuse Külalistemajas soodushinnaga -15%. Peatudes aga nädala sees pühapäevast neljapäevani, on iga kolmas öö tasuta e. 2=3 Pakkumine kehtib kui on broneeritud terve korrus ehk neli tuba ajavahemikus 01.mai – 31.september <http://kassarikeskus.ee/majutus/kulalistemaja> Broneeringu tegemise juures tuleb kasutada märksõna "Kassari Kultuurineljapäevak"
- **TRAHTERIS „VETSI TALL“** - menüüs neljapäeva-eripakkumised. Võimalik tellida leivavalmistamise töötuba (2 päeva ette), osalejaid maks. 4, kestab 5 tundi, hind 90.-
- **ORJAKU SADAMAST väljasõidud merele** koos kapteniga – navigatsioonihooajal ettetellimisel: puupaadid kuni 12 kohta tel. 52 84407 Indrek Kääramees (Mereküla Kalurite Klubi), purjelaev kuni 7 kohta tel. 50 51702 Rain Villmäe (Hiiu Purjelaeva Selts).

Teated

1.VEEBRUARIST LAENUTAB KASSARI RAAMATUKOGUS KOLMAPÄEVITI JA NELJAPÄEVITI KELLA 11-17 RAAMATUID LIISI KUMMER-LEMAN

17.mail Muuseumiöö Kassari muuseumimajas
kl.18.30 Hiiumaa ja Kassari postiside ajaloo näituse avamine.
Esineb ansambel „Õilajad”,
Näituse saamisloost räägivad Kauri Kiivramees ja Merike Niimann.
Loeme kodust ja kodustele saadetud kirju

29.mail Kassari rahvamaja õuel esietendus „Hullu Antsu abiga”. Mängivad: Evi Sadul, Triinu Schneider, Ulvi Uusoja, Tiivi Lipp, Sander Kopli, Andres Kääramees, Tiit Kopli, Toivo Platov - Lavastaja Raivo Rüütel

31.mail V Tuulekala festival Orjaku sadamas

19.juunil Haridusseltsi üldkoosolek kl. 20:00 (pärast näidendit) Kassari Rahvamajas –
ühtlasi avatud Toomas Altnurme arvutigraafika näitus „Siselend” ja näitus-müük
„Noor Eesti Kunst”

07.JUUNIL KÜSK ARENGUHÜPPE PROJEKTI RAAMES KOOLITUS TOOTEARENDUSEST
KELLA 10-18 KASSARI RAHVAMAJAS: EESTI TEKSTIILIKUNSTNIKU MARE
KELPMANI JUHENDAMISEL ÕPITAKSE TOOTEARENDUSE ALUSEID JA GRUPITÖÖ
KÄIGUS MÕELDAKSE HIIUMAA NIŠITOODETE LOOMISELE. KOOLITUS ON TASUTA.

14.JUUNIL KÜSK ARENGUHÜPPE PROJEKTI RAAMES TURUNDUSKOOLITUS KELLA
10-18 KASSARI RAHVAMAJAS. JUHENDAB MARKETING COMMUNICATION OÜ
TEGEVJUHT SASS HENNO. SAAME ÜLEVAATE, KUIDAS ÜLES EHTADA
REKLAAMIKAMPAANIAID JA KUIDAS KASUTADA PARTERVÖRGUSTIKKE, KUIDAS
OLLA PILDIL. KOOLITUS ON TASUTA.

Kitarrifestivali töötodad Kassari Puhkekeskuses:

14.juunil kell 11 Tõnu Timm räägib oma erinevatest pillidest
kell 12.30 Heiki Kalle ja Jaan Sööt lugude kirjutamisest
kell 14 Raul Ukareda, Märten Kross ja Jaan Sööt kuidas leida oma hääl pillil.

14.juunist kuni 23.augustini laupäeviti täika Vetsi talli ees.

29.juuni Kassari kabelis Heiki Mätliku ja sõprade kitarrikontsert

21.septembril Lepa Anna ja Panso Volli pingi avamine Kassari muuseumi territooriumil.

KOGUDUS OOTAB VABATAHTLIKKE, ET HOIDA KASSARI KABEL KÜLASTAJATELE AVATUNA
15.JUUNIST KUNI 31.AUGUSTINI REEDETI JA LAUPÄEVITI KELLA 11-16.
KOGUDUS OOTAB ENDISI JA UUSI VABATAHTLIKKE. INFO TEL.4697192 VÕI
53051858 REET.

„Teeme ära“ talgupäeval 3.mail korrastati Kassari kabeliaeda ja alustati Orjakus ajaloolise rannakarjamaa taastamisega ning vaadete avamisega Jausa lahele. Lisaks toimusid ka Orjaku küla koristustalgud. Kassari saarel oli sel päeval talgutööga hõivatud ca 60 inimest.

Välja andnud
Kassari Haridusselts
Ilmub kaks korda aastas

Kokku kirjutanud Merike Niimann
Fotod: Merike Niimann
Kujundanud Tiivi Lipp